

No: 396 – Mahreç İşareti

KANDIRA BEZİ

Tescil Ettiren
KANDIRA HALK EĞİTİM MERKEZİ

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 09.01.2018 tarihinden itibaren korunmak üzere 22.11.2018 tarihinde tescil edilmiştir.

Tescil No	: 396
Tescil Tarihi	: 22.11.2018
Başvuru No	: C2018/008
Başvuru Tarihi	: 09.01.2018
Coğrafi İşaretin Adı	: Kandıra Bezi
Ürün / Ürün Grubu	: Bez / Dokumalar
Coğrafi İşaretin Türü	: Mahreç işareti
Tescil Ettiren	: Kandıra Halk Eğitim Merkezi
Tescil Ettirenin Adresi	: Akdurak Mahallesi Aşık Veysel Caddesi Sanat Sokağı Nu:6 Kandıra / KOCAELİ
Coğrafi Sınır	: Kandıra ilçesi
Kullanım Biçimi	: Kandıra Bezi ibaresi ürünün üzerinde, etiketinde kolayca görülebilecek şekilde kullanılabilir.

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

Kandıra Bezi, keten bitkisinden elde edilen bir ip türü ile Kandıra'ya özgü tezgâhlarda dokunarak yapılan bir bez çeşididir. Kandıra Bezinin hammaddesi doğal rengi mat ve koyu renkte olan keten bitkisinin gövdesinin kurutulmasıyla elde edilen keten lifleri ipliğidir. Ürünün üretiminde ince ip veya kalın ip kullanılır. İnce ipten üretilmiş bezden çay takımı, gömlek, masa, gecelik, masa örtüsü, köşe yatağı, yatak çarşafı ile mendil gibi ürünler üretilirken, kalın ipten üretilmiş bezler değerlendirilmek üzere pantolon, çuval, kilim gibi ürünler üretilir. Üretimde özellikle pamuğa keten kullanılırken ketene keten üretimler de mevcuttur. Kandıra Bezi dokumalarının sağ ve sol kenarlarında pamuk ipliklerinin yan yana getirilmesi ile oluşan şerit bulunur. Üretilen ipliklerden dokumalar, bezayağı tekniği ile yapılır.

Yerli Kandıralılar günlük yaşamlarında üste cepken, gömlek ve içlik alta fistan veya şalvar, başa örtme, yarım fes ve çember, ayağa çarık, çorap ve lastik giyerlerken aksesuar olarak kullanılırdı. Günümüzde ise Kandıra halkı özellikle yaşlı kimseler halen geleneklerine uygun giyim tarzını günümüze taşınmaktadır. Kandıra'nın köylerinde dokuma tezgâhlarında, yöresel ifade ile *düzen*lerde, dokunan Kandıra Bezi ile çay takımı, peçete, gömlek, masa, gecelik, masa örtüsü, köşe yatağı, ceket, pantolon, yatak çarşafı ile mendil, yağlık, işlemeli uçlar, örtme eski Türk motifleri ile işlenerek yapılmaktadır. Dayanıklılığı ile bilinen Kandıra Bezinin ilk olarak Romalılar döneminde dokunmaya başlandığı, Romalıların "çalı yırtmaz" diye adlandırılan çift kat dokuma Kandıra Bezini yelkenlerde kullandığı, bir rivayete göre de nem çekici özelliği nedeniyle Mısırlılarda mumyalama işlemlerinde Kandıra Bezi kullanıldığı iddia edilmektedir.

Üretim Metodu:

Keten bitkisi, ilkbahar aylarında havaların ısınmasıyla diğer bitkiler gibi büyümesini hızlandırır. Bahar aylarında mavi renkte çiçekler açar. Haziran ayından itibaren de elle yolunarak hasadı yapılır. Yolunan ketenlerin birkaç tutamı bir araya getirilerek 'bölme' (demet) oluşturulur. Beş adet bölme güneşte kurumaya için birbirine dayanarak 'çuğul' haline getirilip dikilir. Çuğullar tarlanın tamamı yolunduktan sonra hayvanlardan ve rüzgârdan korumak için bir araya getirilir ve kurutularak yığın halinde saklanır. Kurutulan bitkiden çırpma yöntemiyle ketenin tohumu gövdesinden ayrılır. Tohumu çıkarılmış keten işlenmesi kolay olması için yumuşatılmak amacıyla üç günden bir haftaya kadar suda bekletilir. Keten ıslama işlemi genelde dere yataklarında ya da deniz kenarlarında yapılır. Islatılarak yumuşatılmış keten gövdeleri harmana getirilir ve öküzlerin çektiği silindir taşla gövdeler çığnenir. Keten liflerinin keçinlerinden (odunsu kısım) ayıklanabilmesi için önce tokmakla dövülüp yumuşatılması gerekmektedir. Daha sonra da mengelez denilen ahşap bir aletle keten lifleri ezilerek keçinler ayıklanır ve lifler taranacak duruma getirilir.

Mengelezde keçinlerinden ayrılan, ikiye ayrılmış keten burmaları kıtık tarağında taranır. Bu işlem keten liflerinin başındaki evin yuvalarının koparılması için yapılır. Kıtık tarağında taranan keten lifleri kız saç örgüsü şeklinde örülerek burma yapılır. Burma halinde iken de keten lifleri bir kez daha tokmakla dövülerek işlenmeye hazır hale getirilir. Elde edilen lifler burma haline getirilir.

Keten burmaları ip yapılmak üzere bir dizi işlemden geçer. Burma halindeki ketenler tekrar tokmakla dövülür ve taranır. Taranan burmanın ince ve yumuşak kısmı sarım yapılır. Kaba kısmı ise 'çöp' adını alır. Keten liflerinin ip haline getirilmesinde farklı yöntemler vardır. Bu yöntemler lifin kalitesine ve kullanılacak malzemenin niteliğine göre değişir. İnce ipler sarımın, kalın ipler çöp kıtığının (keten lifi tarama aleti) eğrilmesiyle elde edilir.

Kandıra Bezinde kullanılacak keten ipinin ince ve dokuma esnasında ele batmaması için pürüzsüz olması gerekmektedir.

İnce iplik elde etmek için sarımlar örekenin başlığına sarılır. Başlıktaki sarım çıkırıkla eğrilmek için hazır hale getirilir. Ele alınıp arşaktan (iğın kolayca dönmesini sağlayan yuvarlak alet) geçirilen keten lifi iğın elde çevrilmesiyle eğrilir ve ince ip haline gelir. İğın rahatlıkla çevrilebilmesi için parmaklar, ara sıra şepkek denilen yapışkanimsi maddeye batırılır. Bu düzenekte elde edilen ip ince bezlerin çözgü ipi olarak kullanılmaktadır. Bu ip çıkırıktta eğrilen ipten biraz kalıncadır. Keten lifinden en ince ve en kaliteli ipi çıkırıktta eğrilerek elde edilir. Bu ipe süğüm denir. Eğirme işlemi öreke, başlık ve bunlarla ilgili çıkırık düzeneği ile gerçekleştirilir. Kullanılan en gelişmiş çıkırık, biri biraz küçük iki tekerlek ile bunların çevirdiği mekanizmadan ibarettir. Dönüştürülen keten iplikleri büyük bir bakır kazana koyulup içine kül karıştırılarak kaynatılır. Bu sayede keten iplikleri beyazlatılmış olur. Ayrıca çözgüde (tezgâha gerilen ve kumaş boyunu ayarlayan ip) kullanılan pamuk veya keten ipliği çirişlenerek (haşılama) de kullanılır.

Kandıra Bezinin dokunmasında çözgüde pamuk atkıda keten ipliği kullanılır. Atkıda kullanılan keten ipliğinin numarası kullanım amacına göre 8/1 ilâ 14/1 nm (metre/gram) arasında değişmektedir. Çözgüde (tezgâha gerilen ip) kullanılan pamuk ipliğinin numarası 16/2 nm (metre/gram) ilâ 20/2 nm (metre/gram)'dir.

Çözgü ve atkı ipleri (keten: 8-14/1 nm[metre/gram], pamuk: 16-20/2 nm[metre/gram]) taraktan çift geçirilir. Atkı tel sayısı, dokumalarda kullanılan ipliğın kalınlığına göre 1 cm² 12, 16, 20'dir. Çözgü üst bobinlere sarılır, atkı alt masuralara sarılır. Tur 10 numara, iplik 800 turdur. Tarağa geçirilen iplik 180 tanedir. Kumaş genişliği 42-50 santimetre arasında, uzunluğu ise kullanım amacına göre değişmektedir. Kandıra Bezi dokumalarının sağ ve sol kenarlarında 6 adet pamuk ipliğinin yan yana getirilmesiyle 3'er sırada (toplam 24 tel) pamuk ipliği bulunur.

Çözgü ve atkı ipi su, un, nişasta, yağ ve sabun kullanılarak yapılan çirişleme (haşılama) yöntemiyle kullanılır. Çiriş; nişasta, un, yağ ve sabun kullanılarak hazırlanan ipin suda kaynatılması işlemidir. Bu sayede çözgü ve atkı ipi sağlamlık ve kayganlık kazanır. Çirişleme (haşılama) de bu işleme verilen isimdir.

Keten dokumaları hem ince iplerde hem de kalın iplerde düzen olarak adlandırılan 4 güçlü (çözgü ipinin geçirildiği sistem) ve 2 ayaklı ahşap dokuma tezgâhlarında üretilir. Dokumalar bezayağı tekniği ile yapılır.

İnce iplerin (süğüm) dokunması ve dokuma çeşitleri:

1) Yalınzak / Yalınkat: Altı ve üstü iplik(keten) olan dokuma çeşididir. Yani tamamen ketenden üretilir. Düz ve sadedir. İç çamaşırı, sofra bezi, nadiren de çarşaf olarak kullanılan bezdir. Genelde her türlü işlemenin özellikle gergefin yapıldığı bez çeşididir. Ayrıca yazın teri emmesi ve serin tutma özelliği vardır.

2) Üskülü: Çözgüsü keten, atkısı pamuk bezidir. Keten ipine pamuk ipliği işlenerek yapılan dokuma çeşididir.

3) Çezme: Çubuklu yani desenli dokumalara çezme denir. Çarşaf için kullanılan bir dokuma çeşididir. Bunların çözgüsü keten, dokuması pamuk olduğu gibi atkısının bir kısmının pamuk olduğu dokuma çeşidi de vardır.

Kandıra Bezi dokuması tamamen ahşap malzemeyle, çivisiz birbirine geçirilerek oluşturulan düzen adı verilen el dokuma tezgâhlarında yapılmaktadır. Tezgâhlar çirişlenen pamuk ipliğiyle örülür. Tezgâhta kullanılan tarağın çevresi ahşap dişleri ise kamıştandır.

Dokumanın işlevine göre ip sıklığı değişkenlik göstermektedir. Özellikle giyimde kullanılacak bir bezin üretiminde daha sık bir dokuma tercih edilmektedir. 1 cm²'de yaklaşık olarak 16-14 sıra ip dokunur. Dokumalar işlevine göre 42-50 santimetre, uzunluğu ise 100 santimetre arasındadır; ketene-keten, ketene-pamuk şeklinde yapılabilir. Ketene-pamuk şeklinde yapılan dokumalarda kumaşların kenarlarına 3-4 sıra beyaz pamuk ipliğiyle dokuma yapılmaktadır. Ayrıca bu dokumalardan çarşaf da yapılmaktadır. Kökboyasıyla renklendirilmiş dokumalar dikilip birleştirilerek çarşaf olarak da kullanılmaktadır.

Dokuma işleminden sonra özellikle Kandıra'nın coğrafi koşullarından ve özelliklerinden etkilenerek bu bezlere çeşitli motiflerle nakışlar yapılmaktadır. Manda gözü, sevda çiçeği gibi nakış şekilleri yörede işlenen nakışlardır.

Kalın iplerin dokunması ve dokuma çeşitleri:

Kalın ipler çöp tarağına takılan kırıktan (lif tarama aletinden çıkan kaba çöpler) çekilerek eldeki iğ ve arşakla (iğın kolayca dönmesini sağlamak için iğın altına 3-5 santimetre yükseklikten takılan yuvarlak alet) eğrilir. Bir diğerk kalın ip eğirme usulü ise çıkırıkla eğirmediir. Bu çıkırık ince ip eğiren çıkırıktan daha az teferruatlıdır. Çıkırık tekerleğı kalındır. Çıkırık başına oturan bir kişi çıkırığı çevirirken diğerk kişi koltuk altına aldığı kırığı eğirerek elindeki kırık bitinceye kadar 30-40 metre gider. Eğirme bittiğinde çıkırık başında duran çıkırığı takılı masuraya ipi sarar. En kalın olan ipe eriş, kırık ipi denir. Erişten dokunan kalın bezden pantolon, çuval, kilim gibi ürünler üretilmektedir. Özellikle kilim dokumalarında yün ipliğine özgü vazifesi görerek kendini gizler ve keten ipliğı saçaklardan gözüktür.

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğerk İşlemler:

Kandıra Bezi geçmişi, dokunmasında kullanılan malzeme ve dokuma usulü ile Kandıra ilçesi ile ünlenmiştir.

Denetleme:

Kandıra Bezinin üretim metodunda açıklanan özelliklerine uygunluğuna ve amblem kullanımına ilişkin denetimler Kandıra Belediyesi Kültür Müdürlüğünden, Kandıra Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğünden ve Kandıra Halk Eğitimi Merkezinden görevlendirilecek konuda uzman birer kişiden toplam 3 kişilik denetim mercii tarafından yapılacaktır. Denetim mercii denetimleri yılda 1 defa, ayrıca herhangi bir şikâyet durumunda da her zaman denetim yapar.

Denetim mercii, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Denetim mercii hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.